

didactic principles are interrelated, interdependent, they are not once and for all data and constant. Changes in the socio-economic and political life of society, the development of pedagogical science and practices cause the emergence of new principles of transformation of existing, traditional.

Keywords: pedagogical practice, higher vocational education, theoretical training, practical training, pedagogical technology.

Подано до редакції 09.11.2016.

УДК37.017 : 17.022.1

© 2016

Гавриш І.І.

СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВКЛЮЧЕННЯ У ДОБРОДІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті узагальнено сутність соціальної активності школярів та уточнено необхідність розвитку даного феномену уже з молодшого шкільного віку. Розкрито її актуальність у контексті останніх суспільних трансформацій. Визначено сутність та зміст соціальної активності та зумовленість її формування у добродійній діяльності. З'ясовані відмінні характеристики соціальної активності молодших школярів як цілком самостійного феномену. Виділено принципи формування соціальної активності у процесі добродійної діяльності.

Ключові слова: виховання, культура особистості, соціальна активність молодшого школяра, добродійна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування та модернізація освітньо-виховного процесу сприяє його переходу на якісно новий рівень організації оскільки основним своїм завданням ставить перетворення людини з сліпого об'єкту та формального виконавця на повноправного творця суспільства. Одним із рушійних сил такого перетворювального розвитку є повноцінний процес виховання невід'ємним елементом якого є добродійна діяльність. Саме добродійна діяльність спрямовується на морально-етичний, культурний розвиток особистості дитини, пристосовується до її цінностей, потреб, інтересів (а також суспільних), сприяє становленню високих та життєвих пріоритетів, ціннісних особистісних рис, активному включенню в оточуючу соціальну дійсність. Слід зазначити, що низка нормативних документів уточнюють основні напрями трансформації сучасного виховного простору в бік особистісної орієнтації, гуманізації, компетентнізації його змісту, що й зумовлює потребу з'ясування цінності соціальної активності молодших школярів під час включення у добродійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Питання розвитку у дітей соціальної активності розглядалися низкою науковців як у галузі педагогіки, так і у психології, соціології, а саме: головне в характеристиці суб'єкта суспільних взаємин (Т. Коннікова), відповідальне і зацікавлене ставлення особистості до праці, духовного й суспільного життя (Ю. Азаров, Л. Архангельський), духовну спільність колективу (В. Сухомлинський). У психологічному плані соціальна активність особистості розглядалася Л. Божович, В. Коганом, О. Леонтьєвим, Л. Орбан-Лембрик, С. Рубінштейном, Л. Славіною тощо. Діяльнісну природу соціальної активності особистості досліджували у свій час В. Авраменковою, Т. Богдановою, В. Оржеховською, Г. Смирновим, Д. Фельдштейном. Тож, сьогодні стає очевидним, що сучасна школа повинна враховувати особливості виховного простору на дитину уже з молодшого шкільного віку, включати їх у процеси добродіянь, створювати необхідні психолого-педагогічні умови формування соціально активної особистості, здатної виступати творцем власного життя. Проведені наукові розвідки виявили, формування соціальної активності уже з молодшого шкільного віку є злободенним та важливим питанням, від якості вирішення якого залежить напрям суспільного розвитку усієї країни. А недостатнє дослідження виділеної проблеми, й зумовило потребу детального розгляду її у контексті добродійної діяльності.

Формулювання цілей статті... Проаналізувати особливості соціальної активності молодших школярів та уточнити специфіку її становлення під час їх включення у добродійну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження... Одержані результати аналізу педагогічної літератури дають підстави стверджувати, що значна частина науковців фокусують свою увагу на культуровідповідності, гуманістичній спрямованості, морально-етичному характері сучасної виховної системи. Саме такі параметри характеризують не просто процес виховання, а процес добродіяльності. Відтак немає жодних підстав сумніватися в реальності створення добродійного виховного середовища і його визнання однією з основних тенденцій, адже добродійна діяльність існувала фактично протягом усього існування людства.

Проведені наукові розвідки свідчать, що добродійна діяльність орієнтована на формування у підростаючої особистості творчого, рефлексивного, морального ставлення до власного життя та життя інших людей. Такий вид діяльності привабливий для будь-якої людини і, тим більше, для дитини тим, що він не обтяжується жорсткими умовами праці та створює умови для вільного волевиявлення, самореалізації і самоствердження особистості. З цього випливає, що провідними ціннісними пріоритетами добродійного середовища є:

– виховання культури взаємин членів добродіяльності;

- демократизація процесу добродіянь; постійний саморозвиток особистості;
- наявність умов для педагогічної творчості вчителів;
- відкритість добродійної діяльності для вихованців, батьків та інших учасників навчально-виховного процесу;
- створення якісно нового методичного забезпечення.

Орієнтуючись на вищезазначене, впливає, що виховання у добродійній діяльності сприяє залученню особистості до світової культури і загальнолюдських цінностей, формуванню стратегії власного розвитку чим створює передумови для становлення соціальної активності школярів.

Поняття «активність» у вітчизняній науці досліджували різні науковці, зокрема: Б. Ананьєв, І. Бех, О. Бодальов, Л. Божович, І. Кон, А. Матюшкін, А. Мудрик, Н. Пономарчук, А. Реан, Д. Фельдштейн, С. Харченко та ін. Узагальнюючи наявні трактування активності, зазначимо, що спільним них є наявність здатності тієї чи іншої системи до саморозвитку, саморуку та саморегуляції [1; 2; 7; 8]. Не менш цінним є розуміння активності як загальної особистісної характеристики тобто, її власної внутрішньої динаміки, як джерела перетворення нею значущих зв'язків з оточуючою дійсністю [8, с. 25 - 31]. У контексті психолого-педагогічних досліджень активність пов'язують з виявленням рушійних сил і джерел активності школяра, закономірностей їх індивідуального прояву, специфіки обліку в різних видах діяльності [4, с. 164]. В численних наукових дослідженнях має місце цілком виправдана думка, що активна позиція особистості формується під впливом низки внутрішніх і зовнішніх факторів зокрема, у ціннісних видах діяльності до яких і відносимо добродійну діяльність. Розглядаючи соціальний аспект активності, розуміємо її як стан суб'єкта, як якість особистості, відношення до оточуючої дійсності та міру прояву соціальної дієздатності дитини [5, с. 6-7].

Отож, під соціальною активністю у добродійній діяльності розуміємо особливу активність, що проявляється окремими особистостями, або їх групами, демонстрована в системі добродійних взаємин відповідно окресленої суспільно-ціннісної мети.

Попередній аналіз сутності добродійної діяльності підвів нас до висновку про те, що її метою є виховання культурної та моральної особистості, що володіє соціальною активністю (тобто її пізнавальним, комунікативним, творчим проявами). Тому зміст добродійної діяльності визначається низкою додаткових можливостей, які не тільки розширюють світоглядний простір дитини, але і організують активну соціальну діяльність на основі діяльнісно-гуманних впливів. Саме такі додаткові можливості добродійних заходів компенсують однобічність, пробільність та уніфікованість стандартної виховної роботи та сприяють якісній соціалізації учнів молодшого шкільного віку. Тож, беручи до уваги зміст добродійної діяльності можна зазначити, про її цінність у процесі формування соціальної активності:

- специфіку та інтенсивність протікання добродійної діяльності;
- потенційні можливості взаємодії учнів у добродійній діяльності;
- рівень ініціативності, інтенсивності та стійкості поведінки учасників добродійної діяльності та її результат.

Уточнимо потенційні можливості добродійної діяльності для формування соціальної активності молодших школярів:

- створення особливого гуманного, емоційно-значимого для дитини середовища для засвоєння морального змісту соціальної взаємодії;
- зростання власних особистісних можливостей;
- включення дитини до ціннісно-орієнтаційної, пізнавальної, комунікативної, естетичної видів добродіяльності опираючись на їхні задатки, інтереси, індивідуальні особливості, гарантуючи кожному ситуацію успіху;
- розширення культурному світогляду особистості.

Під час добродійної діяльності молодший школяр активно включається в пошук об'єкту добродіяльності визначаючи напрямки освоєння соціального досвіду [3]. Що розкриває значну кількість можливостей для сприятливого впливу на поведінку школяра та переоцінці мотивів до активної добродіяльності. У процесі добродіянь формуються вміння розуміти однокласників і заводити нові знайомства з ровесниками та з дітьми інших вікових градацій, уміння слухати і бути тактовним, вміння підтримувати взаємини, не боятись і не уникаючи спілкування з різними людьми, що у комплексі характеризують соціальну активність. Системність, послідовність, безперервність добродійної діяльності на й більшою мірою залучає школярів до реальної соціальної активності. Добродіяльність – це не хаотичні примусові заходи, це спосіб організації яскравої, наповненою грою і працею, творчістю і товариством діяльності і в той же час серйозний виховний засіб. Належну якість у формуванні соціальної активності добродійна діяльність забезпечує через дотримання таких підходів:

- культурологічного – організація процесу формування соціальної активності молодших школярів згідно із загальнолюдською культурою;

– системно-діяльнісного – забезпечення цілісної системи організації добродійної діяльності, зміст якої передбачав залучення дітей молодшого шкільного віку до її різних видів; визначення спрямованості виховного середовища;

– особистісно зорієнтованого – використання адекватних методів і прийомів педагогічного впливу відповідно до особливостей дітей молодшого шкільного віку;

– аксіологічного – орієнтація на формування загальнолюдських і культурних цінностей, що визначають ставлення до інших.

Розглядаючи зміст добродійної діяльності як систему знань, переконань, навичок, гуманних якостей особистості, стійких моральних звичок, в яких особисто зацікавлені діти, з огляду на її суттєві особливості вважаємо, що відмітна і суттєва характеристика добродіяльності полягає в тому, що дитина, самостійно обираючи свій шлях добродіяння самостійно і визначає вектор самовиховання. На підставі узагальнення наукових напрацювань та педагогічного досвіду зазначимо, що в організації добродійної діяльності з метою формування соціальної активності доцільно керуватися такими принципами:

– комплексного підходу до організації творчої добродійної діяльності на основі врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;

– єдності освітнього, виховного і творчого аспектів добродіяльності;

– задоволення і розвитку різних інтересів і здібностей дітей;

– визнання права дитини на вільне самовизначення і самореалізацію у добродійній діяльності;

– розвиток індивідуальності кожної людини в умовах добродійної діяльності;

– творча продуктивна співпраця учасників добродіянь;

– гуманізація педагогічного керівництва добродійною діяльністю [6, с. 57].

Тож, слід зазначити, що добродійна діяльність – це активна, альтруїстично-ціннісна взаємодія людини з середовищем, у якій вона досягає свідомо поставленої моральної мети, результативність якої залежить від особистісної вмотивованості, особливостей перебігу самого процесу й результату (3, с. 23). Відтак, можна зазначити виховну спрямованість добродійної діяльності: організація суспільно значимої діяльності, цікавої для кожного вихованця, творчої, різноманітної, що сприяє формуванню суспільно-значущих особистісних якостей вихованця; створення колективу на основі привабливих для молодших школярів ідеалів, які народжуються в ході повсякденної гуманної взаємодії та участі вихованців в соціально-значимих справах; особливі взаємини в колективі, прожиті турботою один про одного, про дорослому і дитині, що включають культуру, допомогу, підтримку, зацікавленість.

Висновки... Таким чином, можна зазначити, що особливість формування соціальної активності молодших школярів у добродійній діяльності проявляється в участі в добровільних дитячих об'єднаннях, розвитку активного спілкування, в термінах здійснення школярем добродіянь, в рівні взаємин співробітництва у системах «учень – учень» та «учень – вчитель». У процесі добродіянь особистість має можливість виявити ставлення до самої себе, до оточуючого світу, до свого місця в цьому світі, до своєї ролі в житті, що власне характеризує соціальну позицію школяра. Але більш ґрунтовнішого розгляду потребують механізми формування соціальної активності молодших школярів, виявлення наступності у формуванні даного феномену між різними щаблями освіти (дошкільна – початкова освіта – основна освіта – позашкільна освіта) та аналіз організаційно-методичного забезпечення цього процесу.

Використана література:

1. Авраменкова В.В. Социальная психология детства: развитие отношений ребёнка в детской субкультуре / В. В. Авраменкова. – М : МПСИ, Воронеж, изд-во НГО «Модек», 2000. – 416с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 254 с
3. Гавриш І. І. Забезпечення системності в організації добродійної діяльності як передумова виховання культури взаємин молодших школярів / І. І. Гавриш // Молодий вчений. – Херсон : ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2015. – № 4 (19), ч. 3, розділ: Педагогічні науки. – 145 с. – С. 22-26.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
5. Клімкіна Н. Г. Формування соціальної активності підлітків із неповних сімей у навчально-виховному процесі основної школи : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 «Теорія, методика і організація соціально-культурної діяльності»/ Н. Г. Клімкіна – К. : 2009. – 21 с.
6. Коган В. З. Человек в потоке информации / В. З. Коган. –Новосибирск : "Наука", 2000. – 135 с.
7. Орбан-Лембрик Л.Є. Соціальна психологія: Навчальний посібник / Л.Є. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2005. – 448 с.
8. Оржеховська В. Формування соціальної відповідальності учнів у сучасній школі / В. Оржеховська // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 25-31.

Гаєриш І.І.

СТАНОВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ВКЛЮЧЕНИЯ В ДОБРОДЕТЕЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

В статье обобщены сущность социальной активности школьников и уточнены необходимость развития данного феномена уже с младшего школьного возраста. Раскрыто ее актуальность в контексте последних общественных трансформаций. Определена сущность и содержание социальной активности и предопределенность ее формирования в добродетельной деятельности. Выявлены отличные характеристики социальной активности младших школьников как вполне самостоятельного феномена. Выделены принципы формирования социальной активности в процессе добродетельной деятельности.

Ключевые слова: воспитание, культура личности, социальная активность младшего школьника, добродетельная деятельность.

Havrysh I.I.

FORMATION OF SOCIAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN THE INCLUSION OF CHARITYACTIVITY

The article analyzes the meaning of "activity" in the psychological and pedagogical science. Overview essence of social activity of students and specified the need for the development of this phenomenon has primary school age. Reveals the relevance of the chosen topic in the context of recent social transformation of our country. The essence and content of social activity and conditionality its formation in charity activities. Clarified distinctive characteristics of social activity of primary school children as a fully independent phenomenon. Revealed that proper quality of formation of social activity provides charitable activities through the observance of cultural, systematic and active, individually oriented and axiological approaches. Highlight principles of formation of social activity in the charitable activities. On the basis of the analysis revealed that leading values benevolent environment are: education cultural relations members of charity activity; democratization process of charity activities; continuous self-development of personality; the conditions for pedagogical creativity of teachers; openness charity activities for students, parents and other members of the educational process; the creation of a new methodologies. Specifies the potential of philanthropic activity in the formation of social activity of younger schoolboys: the creation of a special humane, emotionally meaningful to the child environment for learning moral content of social interaction; own personal growth opportunities; including child for value-orientation, cognitive, communicative, aesthetic types charity activity leaning against their inclinations, interests, personality, ensuring the success of each situation; expanding the cultural outlook of the individual.

Keywords: education, culture, personality, social activity of primary school children, charity activity.

Подано до редакції 24.10.2016.

УДК 37:371.335:009

© 2016

Кохан Л.В.

ВПЛИВ АБСТРАКТНОЇ НАОЧНОСТІ НА РОЗВИТОК СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА ЇХ ДОМІНУЮЧИХ ОЗНАК ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті доведено, що для розвитку творчого потенціалу необхідне включення особистості в творчу діяльність; визначено етапи організації навчально-виховного процесу, спрямованого на розвиток творчого потенціалу; виокремлено педагогічні умови активізації творчого потенціалу в навчально-виховному процесі. З'ясовано роль абстрактної наочності у вивченні гуманітарних дисциплін. Виявлено, що робота зі структурно-логічними схемами має полімотивований характер. Досліджено, що успішність будь-якої діяльності у процесі роботи зі структурно-логічними схемами залежить від поєднання різних інтелектуальних здібностей: інтелектуально-логічних, інтелектуально-евристичних та комунікативно-творчих.

Доведено, що використання логіко-структурного способу подання інформації, реалізованого в абстрактних засобах навчання, зокрема в структурно-логічних схемах, дозволяє учням відійти від стандартів мислення, стереотипу дій, сприяє виробленню творчих рис характеру, зумовлює розвиток усіх структурних компонентів творчого потенціалу та їх домінуючих ознак.

Ключові слова: абстрактна наочність, структурно-логічні схеми, структурні компоненти творчого потенціалу, домінуючі ознаки гуманітарні дисципліни.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Концепцією сучасної педагогічної освіти, яка ґрунтується на засадах Конституції України, Законів України «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, визначено, що на сучасному етапі стан економіки й суспільні відносини в державі значною мірою зумовлюються творчістю й активністю її громадян. Вагомим у цьому контексті є дослідження можливостей реалізації творчого потенціалу як якості, властивості, комплексної характеристики особистості, що має інтегративний, системоутворюючий характер і пов'язується з творчою активністю, творчими здібностями, а також з її готовністю до творчої діяльності та самореалізації.

Важлива роль у формуванні творчої особистості належить навчальним дисциплінам гуманітарного циклу, зокрема літературі та історії. Саме вони покликані виховувати молоду людину відповідно до вимог сучасного